

8. Кулаков Р. С. Психологічні особливості самооцінки й професійних домагань особистості в ранній юності /Р. С. Кулаков //Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія: [зб. наук. праць / За ред. С. Д. Максименка.-К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008.-Т. X, Вип.7.-С.230-240.
9. Терлецька Л. Г. Самоаналіз як метод самопізнання і досягнення особистістю психічного здоров'я /Л. Г. Терлецька// Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка.- К.: КНУ, 2003.-Вип.16.-С.97-100.- (Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка).
10. Кононко О. Л. Самопізнання і самоставлення як особистісні феномени дошкільного дитинства / О. Л. Кононко //Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. праць Інституту проблем виховання/ І. Д. Бех, О. В. Сухомлинська та ін.]-К.: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008.-Вип.11.-С.15-24.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2010 р.

УДК 378.18:159.942.5

Марків В. М.

кандидат пед. наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті окреслено соціально-психологічний портрет студента в контексті емоційної культури та визначена її роль у процесі його особистісного становлення.

Ключові слова: *соціально-психологічний портрет, емоційна культура, особистість.*

В статье очерчено социально-психологический портрет студента в контексте эмоциональной культуры и определена ее роль в процессе его личностного становления.

Ключевые слова: *социально-психологическая культура, эмоциональная культура, личность.*

The article gives a social – psychological portrait of a student in the context of an emotional personal culture and determines its role in the process of a personal development.

Keywords: *socio-psychological portrait, emotional culture, personality.*

Актуальність роботи. Докорінні зміни в політичній та соціально-економічній сферах життя України зумовили потребу підвищення культурологічної підготовки студентської молоді. Особливої значущості набуває виховання нового типу особистості з високим рівнем культури, спроможної адекватно реагувати на постійні зміни у суспільстві, які супроводжуються стресами і конфліктами, здатної вирішувати соціально-психологічні суперечності, здатної до постійного самовиховання і саморозвитку. На розв'язання цих завдань спрямовані «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті», закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», Програма щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України.

Ця проблема актуалізується у зв'язку з реальним станом культурного розвитку молоді, соціальний фон виховання якої залишається недостатньо сприятливим (І. Бех, І. Зазюн, О. Сухомлинська, Н. Кирилова та ін.).

Освіта, зокрема вища школа як соціальний інститут, основна функція якої полягає у культурному відтворюванні людини, покликана забезпечувати розв'язання цієї нагальної потреби. Одним із важливих шляхів її вирішення є формування емоційної культури, яка спрямована на врахування насамперед глибинних психологічних закономірностей розвитку особистості та виступає важливим чинником соціальної детермінації поведінки індивіда.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати соціально-психологічний портрет студента в контексті емоційної культури та визначити її роль у процесі його особистісного становлення.

Результати дослідження дають змогу стверджувати, що емоційна культура займає вагоме значення у процесі становлення студента як особистості, а емоційна вікова наповненість даного періоду створює передумови її формування.

Студентство – одна з найбільш проблемних груп суспільства, що зазнає динамічних внутрішніх змін і постійного удосконалення взаємозв'язків, різного типу стосунків з усіма елементами соціально-культурного середовища. Тому логічним виступає, на нашу думку, розглянути соціально-психологічний портрет студента в контексті емоційної культури, адже вона має свою специфіку, зумовлену віковими особливостями та особливим місцем студентства в структурі суспільства.

Період навчання у вузі співпадає з другим періодом юності або першим періодом зрілості, який характеризується складністю становлення особистісних рис (Б. Ананьєв, А. Дмитрієв, І. Кон, В. Лісовський, Ю. Самарін, С. Зінов'єв та ін.). Характерними рисами цей період виступають такі якості як: наполегливість, спрямованість, рішучість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою.

Хоча разом із цим дослідники відзначають, що здібність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17-20 років розвинута не в повній мірі. Нерідко простежується немотивований ризик, невміння передбачати наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди достойні мотиви.

Так, В. Лісовський відмічає, що 19-20 років – це період безкорисливих жертв і повної самовідданості, але і нерідко негативних проявів.

К. Ушинський вважав період від 16 до 23 років «самим вирішальним», наголошуючи на тому, що саме тут визначаються зміни в образі мислення людини і в його характері [10]. За словами Б. Ананьєва «перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтирів, з одного боку, інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією, з другого, виокремлюють цей період в якості центрального періоду становлення характеру і інтелекту» [9; 17].

Період юності – це період значних емоційних, інтелектуальних, моральних та вольових змін, які зумовлюються багатьма новоутвореннями у сфері індивідуальної свідомості особистості. Внутрішнє емоційне життя юнака більш насичене, ніж у підлітка. Змінюються форма вираження емоційних станів, знижується зовнішня експресія, багатішим стає внутрішнє емоційне життя.

Для даного періоду характерно не байдуже, а пристрасне напружене сприймання світу, мислення в цілому набуває емоційного характеру. В інтелектуальній діяльності висловлюється особлива афективна окраска, яка пов'язана із самовираженням і прагненням формування особистісного світогляду. За словами Л. Божовича, саме це афективне прагнення, а не інтелектуальні операції, складають особливість юнацького мислення [3].

Юнацький вік, за переконанням П. Блонського, – це час «розгару багатого різноманіття вищих складних емоцій. Стаючи мислячою, людина стає в той же час емоційно розвиненою в повному сенсі цього слова» [2; 117]. Але разом із тим, як зазначає І. Кон, «досить високий рівень емоційності юнацького віку поєднується з сором'язливістю, стриманістю, відвертому прояві почуттів інтимних, особистісно значущих» [4; 91].

За думкою В. Кузіна, емоційний розвиток в юнацькому віці характеризується наступними особливостями:

- інтенсивністю прояву моральних та естетичних почуттів;
- загальною стійкістю та глибиною почуттів;
- сильним впливом емоційних переживань та почуттів на формування світогляду;
- наступом нового життєвого періоду, для якого характерні глибокі емоційні переживання;
- суперечливістю почуттів, поглядів, прагнень, настроїв [5; 224].

В юнацькому віці зростає почуття обов'язку, людської гідності та вимогливості до себе, самоконтроль та принциповість суджень щодо своїх взаємин у групі. Звідси прагнення до самовдосконалення, намагання стати повноцінною людиною. Але вдається це не завжди легко. На юнацькі відчуття на настрої завжди впливає властива в цьому віці підвищена емоційність. І лише зростаюча самосвідомість і високий рівень емоційної культури дає змогу молодій людині долати ці труднощі.

Особливістю юнацького віку, яка суттєво впливає на процес становлення емоційної зрілості, є зміна рольової поведінки. На думку Р. Бернса, шлях юнацького розвитку – це шлях соціалізації і засвоєння нових соціальних ролей. Юнацькому вікові властиве розмите «Я», активні, інколи хаотичні пошуки ідентичності, які супроводжуються невпевненістю, конфліктами, стресами та іншими труднощами рольового вибору [1; 174].

Отже, узагальнюючи певні наукові дослідження, ми можемо зробити висновок, що емоційними особливостями юнацького віку є: розвиток моральних та естетичних почуттів; оптимізм; рішучість; наполегливість; ви-

сока емоційність; глибина почуттів; розширення кола емоційнозначущих стосунків; суперечливість настроїв, емоційних станів; стриманість у прояві інтимних, особистозначущих.

Сучасні вчені розглядають студентську молодь як за віковою характеристикою, так і за особливостями професійної діяльності (О. Дубасенюк, А. Мудрик, О. Сохань, С. Пащенко, М. Станчич та ін.), яка, перш за все, пов'язана із засвоєнням знань.

Дослідник емоційної сфери В. Поплужний виділяє характерні негативні емоційні стани, які притаманні студентській молоді під час навчання у вузі – це: афект, стрес, фрустрація [8; 14].

У студентських колективах часто спостерігаються афективні спалахи, які спричинені об'єктивними та суб'єктивними підставами. Об'єктивні виражаються у складності, навіть гостроті життєдіяльності студентського колективу; суб'єктивні – пояснюються тим, що молоді люди ще не в змозі стримувати надмірне збудження. На жаль, афективні вибухи у студентів трапляються і в ході їх взаємин із викладачами. Особливо це спостерігається тоді, коли між студентом і викладачем встановився так званий «емоційний бар'єр» (В. Поплужний). Щоб уникнути такого стану, студент повинен шляхом самовиховання навчитися регулювати, оцінювати та аналізувати свої афективні реакції. Необхідною передумовою даного процесу, на нашу думку, є формування у студента й викладача рефлексивного ставлення до самого себе.

Стресові стани – постійне явище в психічному житті студентів, оскільки вони часто потрапляють у ситуації дефіциту інформації (наприклад, під час екзамену чи заліку), невиваженості часу (при підготовці до семінару та ін.). Так, В. Поплужний зазначає, що студент збудливого типу в стресових ситуаціях виявляє такі реакції як: роздратованість, багатослів'я, надмірну рухову активність, нестійкість уваги. Студент, який належить до гальмового типу, навпаки в стані стресу відрізняється скованістю, незграбністю [8; 14].

Своєрідний емоційний стан, який притаманний студентам, є стан фрустрація. Відмінність фрустрації від стресу полягає в тому, що при стресі молода людина намагається подолати труднощі в своїй життєдіяльності, а при фрустрації вона повністю втрачає впевненість у досягненні мети.

Особливого значення такі емоційні стани набувають у студентів першого курсу, адже перехід від шкільної до університетської системи навчання вимагає від них високих адаптаційних умінь. На думку А. Дегтерева та Б. Юганзена, трагедія багатьох студентів полягає в тому, що вони не можуть швидко адаптуватися до нових умов навчально-виховного процесу і з першого курсу взяти потрібний темп у своїй роботі [7]. Щоб уникнути таких негативних проявів, потрібно, починаючи з першого курсу прищеплювати студентам стійкість у боротьбі з життєвими

труднощами, уміння долати бар'єри, виховувати готовність до самоосвіти, самоактуалізації та самореалізації в різних видах діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що майже всі етапи становлення студента як особистості, як професіонала пронизані гострими емоційними переживаннями, які мають вагомий вплив на вирішення цілої низки життєвих питань та в подальшому визначатимуть його долю. Як зазначає соціолог В. Шубкін: «Вік від 17 до 25 років можна назвати вирішальним періодом в житті людини. Інтенсивні шукання свого призначення, вибір професії, перехід від книжкових романтичних уявлень до зустрічі з реальними інститутами, професійне самоутвердження, любов, становлення сім'ї. Все це пов'язано з такою гостротою емоційних переживань, з такою кіс кістю рішень, які потрібно прийняти за короткий період і які в повній мірі визначають долю людини, що в інші життєві цикли, майже, ніколи не повторюється» [9; 17].

Потрібно також зазначити, що сучасна молодь функціонує у надзвичайно складному і динамічному соціумі. Серйозні соціальні зміни, економічна нестабільність, знецінення людських цінностей – все це призводить до негативних емоційних проявів. Як зазначають сучасні дослідники (І. Бех, І. Зязюн та ін.), характерними рисами сучасної молоді виступають бездуховність, апатія, агресія тощо. Одним із важливих шляхів вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є формування емоційної культури, яка спрямована на врахування насамперед глибинних психологічних закономірностей розвитку особистості та виступає важливим чинником соціальної детермінації поведінки індивіда.

Крім того, зміна соціального становища (сім'я, школа), відсутність постійного контролю і недостатня розвиненість самоконтролю може привести до асоціальних вчинків та неадекватної поведінки. Протидією цих негативних проявів може стати високий рівень емоційної культури студентів, тим більше, що передумови для цього створюються особливостями даного віку: посилення усвідомлених мотивів поведінки, цілеспрямованість, рішучість, загальна емоційна стійкість, глибина почуттів, висока емоційність, наполегливість тощо.

Література

1. Бернс Р. Развитие «Я» – концепции и воспитание. – М., 1986. – 420 с.
2. Блонский П. Избранные педагогические и психологические сочинения. В 2 т. – М.: Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
3. Божович Л. И. Личность и общение. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.
4. Кон И. С. Психология ранней юности: кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
5. Кузин В. С. Психология: Уч-ник – 2-е изд., перераб. и доп. – М: Высшая школа, 1982. – 256 с.
6. Лисовский В. Т., Дмитриев А. В. Личность студента. – М.: МГУ, 1974. – 187 с.
7. Научные основы системы воспитательной работы в пед. институте / Под ред. Дегтерева А. В., Йоганзена Б. Г. – Томск: Изд. ТГУ, 1976. – 176 с.

8. Поплужний В. Л. Емоційне виховання студентів. – К.: Вища школа, 1978. – 79 с.
9. Студент на порозі 21 століття: Монографія по ред. Рейнвальда. – М., 1990. – 204 с.
10. Ушинський К. Д. Собр. соч. – М.: АПН РСФСР, 1950. – Т. 8. – С. 441-442.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2010 р.

УДК 159.923.2

Маричева А. В.

кандидат психол. наук, доцент

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського

ЭМПИРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ХАРАКТЕРОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ДИСКУРСА СУБЪЕКТА С ИСТЕРИЧЕСКИМ ТИПОМ ЛИЧНОСТНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Статья посвящена развитию идей взаимосвязи языка и типа личностной организации и адаптации этих идей к современной украинской психологической научной традиции и их проверки практикой.

Ключевые слова: психоанализ, психолингвистика, бессознательное, симптом, дискурс, характер личности.

Стаття присвячена розвитку ідей взаємозв'язку мови і типу особистісної організації та адаптації цих ідей до сучасної української психологічної наукової традиції і їх перевірки практикою.

Ключові слова: психоаналіз, психолінгвістика, несвідоме, симптом, дискурс, характер особистості.

The article is devoted development of ideas of interconnection of verbal communication and type of personality's organisation and adaptation of these ideas to modern Ukrainian psychological scientific tradition and their verification by practice.

Keywords: psychoanalysis, psycholinguistic, unconscious, symptom, type of personality's organisation.

Постановка проблеми. В практику працюючих психологов-психотерапевтів і спеціалістів, надають психологічну допомогу, а насправді час активно впроваджуються теоретичні постулати і практичні методики, так чи інакше стосуються до сфери перетину психології і лінгвістики, психології і мовознавства. Нерідко таке заимствование методології відбувається без критичного осмислення применимости нововведень і заимствований, або ж навпаки – строгість і краса цих або інших теоретичних концепцій настільки поглинає авторів і їх послідовників, що необхідність практичної перевірки кажущихся неоспоримими і наукообразними конструкцій просто відпадає. Даним дослідженням ми взяли на себе сміливість перевірити деякі існуючі теоретичні уявлення стосовно взаємозв'язку невротичної конституції суб'єкта і специфіки виробленого ним дискурсу, а в якості робочої моделі взяли з нашої точки зору найбільш проработанну в глибокій психології модель – модель істерического